

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Beskrivelse

af

Svendborg og Omegn

udarbejdet af

H. Jørgensen,
fgl. Tradslateur.

Svendborg.

P. Brandts Boghandel.

Nesjans Bogtrykkeri.

Svendborg,

den sydøstligste Kjøbstad i Fyn, ligger ved Svendborgsund dels paa en Høj og dennes Affald, dels paa Straaningen af de Bakker, som omgive denne, og som maa betragtes som de yderste Udløbere af den ene Gren af de saakaldte fynste Alper. Fra de mod Nord og Vest liggende Bakker har man den herligste Udsigt over Byen og Sundet. Byen har paa Grund af denne sin Beliggenhed flere meget stejle Gader og i det Hele et temmelig ujævnt Terrain. Dette og en vis gammelbøgs Bygningsmaade har indtil de nyeste Tider givet den et ganske ejendommeligt Præg, som tit nok har været fremhævet og særlig i H. C. Andersens „Kun en Spillemand“. Men samtidig med at Byen i de sidste Decennier, ja i de allerførste Aar er bleven udvidet og omkalfatret i en meget betydelig Grad, have ogsaa de Dele af den, som væsentligst bestaa af ældre Huse, følt Virkningen af Tidens udjævnende og forædlende Indflydelse, og efterhaanden ere de i ovennævnte Roman omtalte „Karnapper, som spærre Udsigten for Raaboen og de brede Forstue-trapper med Sten- eller Træbænk til at sidde paa“ forsvundne. Dog have enkelte Dele af Byen, navnlig det Stykke af Hulgade, som er bleven tilbage, endnu hele det gammelbøgs Præg, og mange Bygninger aabenbare i deres Udseende Noget af en længst forsvunden Tid, ligesom ogsaa mange Fortove ere temmelig smalle. Intet har i saa kort Tid frembragt saa forbausende Forandringer, som Anlægget af den sydøstlige Jærnbane, der er ført ind saa godt som til Hjærtet af Byen: en hel Del Huse ere blevne nedrevne og nye opførte paa andre Steder, nye Gader og Beje ere anlagte, og navnlig er hele Havnen bleven omreguleret. Men Banens Indflydelse paa Byen tør næppe siges

at være afluttet med dens Anlæg; den vil fortsættes gennem Tiberne, om end de Forandringer, den senere vil bevirke, ville foregaa med større Langsomhed. Et stort Held har det i øvrigt været for Byen, at denne Bane, ved hvis Anlæg der er taget det bedst mulige Hensyn til Svendborgs Larv, saa godt som slet ikke har forrykket Forholdene her; netop ved at den er fort til Centrum af Byen, er Bevægelsen og Færdfelex vedblevet at pulsere igjennem de samme Arter som før Banens Anlæg.

Svendborg er en driftig og livskraftig By. Det bedste Bevis derfor er dens Indbyggerantals stærke Stigen. I Aaret 1769 havde Byen 1949 Indbyggere, i 1870 udgjorde Indbyggerantallet 6421. Nu tør det næppe anslaaes til under 7000.

Svendborgs Historie naar helt op i Hedenstabet's Tid. Palmatofes Fosterson, Svend Tvefjæg, skal være opdraget her, og Byen skal have faaet sit Navn efter ham. En anden Derivation har villet aflede Byens Navn af Svin, hvorpaa de omliggende Skove skulle have haft Overslødighed; medens en tredje søger Oprindelsen til Navnet i Ordet Sund. Hvorledes det forholder sig hermed, er vanskeligt at afhjøre; Navnet har til forskjellige Tider været skrevet „Suinborg“ (Hvitfelt), „Svineborg“, „Svenborg“ og „Svendborg“. Byen, der allerede fra det 13de Aarhundrede af var den næststørste By paa Fyn, fik sine Privilegier af Baldemar Sejr, hvis Søn Christoffer den 1ste 1253 bekræftede dem. Graabrodrerne stiftede, efter at være komne ind i Landet, et Kloster i Svendborg 1236, 43 Aar førend de anlagde et saadant i Odense. Svendborg tilhørte efter Baldemar Sejrs Død dennes Søn Abel og blev under den Krig, som førtes mellem ham og Kongen 1247 afbrændt. Da Abel som Konge senere gav Svendborg og Skjelskor som Pant for Sold til sin Feltherre Henrik Emeltorp, havde dette til Følge, at Byen Aaret efter Abels Død indtoges af Christoffer den 1ste, hvorved Borgen ødelagdes. Senere overlod Christoffer den til sin Brodersøn, Junker Abel, som 1279 døde i Svendborg og blev begravet i Graabrodrerklostrets Kirke. 1289 blev Byen indtaget og

plyndret af Marsk Stigs Tilhængere, hvorved en Del af den asbrændte; den samme Ulykke overgik den 1316 ved Erik Menveds oprørste Broder Christoffer, der herved betjente sig af tytte Tropper, og endelig blev den 1389 asbrændt af Hansestædernes Flaade under Krigen mellem Dronning Margrethe og den svenske Konge Albrecht, hvis Parti Hansestæderne toge. Da Svendborg Havn nu ved det sidste Havnearbejde blev opmudret og fordybet, optoges Levninger af Skibsstrog. Muligvis stride disse sig netop fra hin Krig, da Dronningen, der ikke kunde forsvare sine Eftstæder mod Hansestædernes Flaade, greb til den uheldige Udvej at spærre Havneene ved at nedsmakte Skibe, ladede med Sten og Sand, i dem. Efter denne Krig havde Svendborg No indtil Grevens Fejde. I denne tog den levende Parti for Christian den 2den, og dens stridbare Borgere indtog og ødelagde i Juli 1534 det biskoppelige Slot Ørtil og ødelagde den saakaldte „Nyby“, der havde dannet sig omkring dette Slot. Den Gang har Svendborg, saa vidt man kan skjønne, nærmest bestaaet af det mellem Møllerdammen og Stattergade (opkaldt efter en Fisk „State“; ved Enden af denne Gade laa Skattertaarnet) liggende Parti. Hintsides det Dalsstrog, som nu opfyldes af Møllerdammen og Dronningma'en, og som maaste en Gang i længst forsvunden Tid har været en Fjord af Havet, laa under Slottets Beskyttelse den nye By, der vare Svendborgerne en Torn i Øjet, fordi den tog deres Handel. Fra Ørtils Slot drog Borgene omkring i Omegnen, ja kom endog til Odense, hvor de indtog Bispegaarden og Næsbühoved Slot. At Magister Hans Gaus senere fik dem omstemte, saa at de endog dreve Nybeckernes Skibe ud af Havnen ved Skud fra Skattertaarnet, kunde derfor ikke fri dem for Straf under den Bending, som Grevesfejden senere tog. Byen blev plyndret af raa Soldater, medens Magisteren til Belønning først blev Præst ved Frue Kirke og Provst i Sunds Herred, samt senere Biskop i Trondhjem. 1658 led Svendborg atter meget under Krigen med Everrig. Fra den Tid indtil vore Dage har den havt en temmelig rolig Udvikling og uforstyrret kunnet tage til ikke blot i Størrelse, men og-

faa i Velstand. Dens Forbindelse med Jærnbanenettet gennem Danmark ved Anlæget af den sydfynske Bane er det sidste, men ikke mindst betydelige Led i Rækken af hvad der er bleven gjort for dens Udvikling. Før Banen kom, laae Svendborg til Lands ligesom asspærret fra den øvrige Verden, med hvillen den dog til Søes ved talrige Sejl- og Dampstibe vedligeholdte en levende Forbindelse.

Som Levning af det førnævnte Graabrødre-kloster eksisterede i Byen til 1828 Klosterkirken, som var uden Spir, men i god Stand, og efter Reformationen kun brugtes til at holde Fasteprædikener og Vigtaler i; den fra Klosteret hidrørende Latinstole bestod som saadan kun til 1739, da den omdannedes til en Borgerstole. Det er ret mærkeligt, at den sydfynske Banegaard skulde komme til at ligge netop paa det Sted, hvor Klosteret engang laa. Blomsterne af to hinanden næsten diametralt modsatte Kulturtilstande have saaledes fundet Liv og Trivsel paa samme Sted; hvor for 500 Aar siden Munkenes Vigilier udmaalte de ensomme Timer, er det nu Dampstøben, der tilkjendegiver dem, og den trable Mennekesmasse bølgende frem og tilbage over Klosters forstyrrede Grave. Man fristes til at spørge: Hvad vil her være om andre 500 Aar? og Svaret bliver: Rimeligvis Noget, der af os er lige saa uanet, uforstaaet, som en Jærnbane var det for Munkene paa hin Tid.

Historikeren Christian Pedersen skal være født i Svendborg 1480.

Svendborg Waaben bestod tidligere af en Mur, flankeret af to Taarne, med Vand for neden og en Halvmaane og Stjerne oven over. Nu har Byen tre Taarne i sit Waaben, hvorved antydes en Udvidelse af Befæstningerne i den mellem-liggende Tid.

For at give den Rejsende en Vejledning til at finde omkring i Svendborg og opdage de faa Ting, som ere værd at lægge Mærke til i Byen, turde man maaske rigtigst gaa ud fra Banegaarden. Fra dennes Perron har man en stjern Udsigt over Havnen, Frederikshøjen, Thorsøng og en Deel af Byens nærmeste Omegn. Paa Pladsen foran Banegaarden,

som er begrænset af en Terrasse, der er prydet med et meget smukt og solidt Jerngitter, og paa hvilken der ved Byraadets Omsorg er plantet en Række Lindetræer, udmunde Gader og Stræder, der i alle Retninger føre til de forskjellige Dele af Byen. Stiller man sig med Ryggen mod Banebygningen og med Ansigtet mod Munketrønden, der er anbragt inde under Terrassen, og hvis Vand er ganske fortrinligt, har man til Højre Toldbodvejen, der fører forbi Toldbodbygningen ud til Nyhavn med Cikoriefabrikken, en stolt og prægtig Bygning, der for Øjeblikket staaer ubenyttet, da Fabrikken er nedlagt. Til Venstre fører en lille Tværgade langs med Jærnbanen hen til Brogade. En Mur, der danner den ene Side af denne Gade, er benyttet til Avertissementer for en Del af Byens Handlende og Industridrivende. Lige fra Banebygningen føre tre Tværgader: Klosterstræde, Munkestræde med Trappe ned til Banepladsen, og Toldbodstræde alle tre op til en af Byens Hovedgader, Møllergade, som fører forbi Torvet ud af Byen, og hvis Bane paa et Sted er meget stejl, da den fører ned ad Straaningen af den Høj, hvorpaa en Del af Svendborg ligger. Af denne Grund benyttes nu den ny anlagte Toldbodvej mere af Kjørende. Tværs over Jærnbanen fører Frederiksgade ned til Havnen, langs med hvilken Sessens Mole, opkaldt efter Byens tidligere Borgmester, Kammerherre Sessen, fører ud til Nyhavn. Foruden de her nævnte Gader fører Gjerritzgade, i Forbindelse med Brogade, forbi Wandalls Hotel, som er et af de sidste Huse i denne, ud til Lundevejen, ved hvilken Udstillingspladsen ligger, medens Vestergade bøjer fra Gjerritzgade om til Højre. Omtrent i samme Retning som Brogade fører Stattergade ned til Færgestedet, hvorfra der gaar Dampfærg til Vindeby, medens Kullinggade (opkaldt efter en Fisk „Kutling“) forbinder Stattergade med Brogade. Fra Gjerritzgade fører Skattefundet og derefter Fruestræde om bag Raadstuen til Møllergade, og fra det Punkt i sidstnævnte Gade, hvor Fruestræde udmunder, fører Bagergade mod Vest til Vestergade, medens Hulgade fører meget stejlt ned til Toldbodvejen. Disse ere Byens vigtigste Gader, hvis Navne for

øvrigt nu ere anbragte paa alle Gadehjørner paa en særdeles tydelig Maade. Vi skulle nævne nogle af de Ting, som kunne være værd at se.

Paa Byens store Torv, der støder op til Møllergade, ligger Byens Raadhus. Skjønt denne Bygning ikke er ret gammel (opført 1830), er der dog, paa Grund af dens indskrænkede Lokaliteter, Tale om dens Fjærnelse, og dette vil være et Held, da Torvet derved vil opnaa en Størrelse, der bedre passer til Byens Behov. Paa Torvet ligger ogsaa den nu færdige Svarekasse, en meget anseelig Bygning, som dog er fuldstændig forhindret fra at tage sig ud, da den ligger halvt skjult i et lille Stræde, som forbinder Torvet med Møllergade.

Vor Frue Kirke ligger ved Torvet. Paa en høj Bakke, hvor der tidligere har staaet et Bartaarn, og hvortil man kommer op fra Torvet ad Terrasser og Steentrapper, ligger Kirken, der ser anseelig ud, skjønt den er lidt mindre end Byens anden Kirke, Sct. Nikolaj. Kirken skal være bygget i Valdemar Sejrs Tid, er en regelmæssig Korskirke med Hvalvinger og i 1856 bleven restaureret med blå og gule Farver, men gjør dog i det Hele taget ikke saa venskligt et Indtryk som Nikolaj Kirke. Den opvarmes ved Hjælp af to store Kul-Cylinderovne. Kronprins Christian (senere Christian den 8de) har som Gouverneur i Fyen skænket Kirken en Altertable med Maleri af Eckersberg forestillende Kristus i Gethsemane Have. Paa Siderne af denne Altertable findes to Malerier, forestillende Troen og Haabet, hvilke ere Kopier efter samme Maler og skænkede af en Privatmand. Af Sigstene er der nu kun en eneste, med Munkestrift, som ligger indenfor Baabenhussdøren. Døbefonten er af Terracotta, udført paa den kongelige Porcellainsfabrik i Kjøbenhavn og skænket Kirken i sin Tid af en Forening af Damer. Kirken, hvortil Røglen kan faas hos Degnen, har neppe synderlig Interesse, derimod kan det have Interesse at gaa op i Taarnet, der jo paa Grund af sin højtliggende Stilling benyttes som Sømærke og har en vid Udsigt over den smukke Omegn. Udgang til Taarnet kan opnaas ved Henvendelse til Ringeren.

Sct. Nikolaj Kirke, der ligger tæt ved Frue Kirke, men betydelig lavere, er den ældste, største og mest interessante af Byens Kirker. Den er vist nok bygget før Balde-
mar Sejrs Tid, har en Længde af 65½ Alen, og et Taarn med Spir, der er 63 Alen højt. Den bestaar af et Hoved-
strib med Vinduer til begge Sider og to senere tilbyggede Sideskibe, Sct. Gertruds og Sct. Birgittes Kapeller, der i sin Tid have havt egne Altre. Den smukke Altartable af Eddelien, forestillende Christi Opstandelse, er ligeledes stænk-
ket af Christian den 8de, som Gouverneur i Fyn. Paa Siderne af Hovedmaleriet findes to mindre Relieffer, forestil-
lende Paulus og Johannes, og oven over et Relief, forestil-
lende Kristus, som velsigner Børnene. Der er en ældre Døbefont af Granit. I Kirken findes et godt udført Epi-
taphium over Præsten Chr. Morsing med Hustru, syv Søn-
ner og to Døtre, foruden tre afdøde spæde Børn. Blandt Begravelserne nævnes Fru Inger Walfendorfs og Knud Ur-
nes til Sogaard af 1559, Viceadmiral Konnings af 1749; Ligstene over Byens sidste Borgmester Mads Tonnesen Ros-
senberg (1756), over Kommandeur Tokum Friis, over Præ-
sten Laurits Nielsen, Hellevad, der fra 1627—1677 var Præst ved Menigheden, og som var 4 Gange gift. Kirken er oplyst med Gas og opvarmes ved et Varmecapparat med dampfø-
rende Rør. Den gjør i det Hele taget et meget behageligt Indtryk.

Fortsetter man fra Nikolaj Kirke sin Vandring gennem Gjerritsgade, kommer man, lige hvor Gjerritsgade ender, til en Sidevej „Lange Stræde“, der fører over Jernbanen om til Skattergade. I „Lange Stræde“ ligger den smukke nye Kirkegaard, der har meget smukke Udsigter over Byen, Sundet og Thorseng. Af mærkelige Grave skulle vi her blot nævne omtr. 30 Soldatergrave, nærmest fra sidste Krig, hvilke ved Borgernes Omsorg vedligeholdes. Paa en Høj foran disse Grave er der rejst en Støtte af norsk Granit, med den simple, men smukke Indskrift: „Mand dør, men ej dør Mand's Daad“.

Naar man igjennem Vestergade, kommer man ved En-
den af denne Gade til Lange & Co.s Jærnstøberi, en temmelig anseelig Fabrik, hvortil høre flere store Bygninger.

Vige foran den egentlige Fabrikbygning ligger Byens Vandbassin i en Højde af omtr. 78 Fod over Havet, hvilken heldige Beliggenhed gjør, at selv de mest højtliggende Dele af Byen kunne faa Vand ind i Husene. Vandet ledes fra Kilder i den lille „Frueflov“ i Sørup Sogn ind til Bassinet og derfra om i Byen. Vandværket er nylig bleven udvidet ved Tilvejebringelsen af nye Kilder i Frueflov, hvilket Byens Udvidelse og det tiltagende Forbrug gjorde nødvendigt.

Gaar man fra det smukke Parti ved Vandbassinet ned ad Bagergade, kommer man forbi Borgerstiftelsen, en ret smuk Bygning, der er opført dels ved frivillige Sammenstøb, dels ved en større Sum, som en Privatmand skænkede dertil. Den indeholder 16 smukke Smaalejligheder, som kunne søges af trængende Borgere og deres Efterladte. Endnu er man imidlertid ikke naaet faa vidt som til at uddele dem alle efter Bestemmelsen, idet fire af dem, for at dække forskellige Udgifter, ere lejede ud.

Realskolen ligger ved Siden af Borgerstiftelsen. Det er ligeledes en meget smuk Bygning, i hvilken der for Ojeblikket undervises ca. 150 Drengene af 10 Lærere og 1 Lærerinde.

Lidt længere henne i Bagergade fører Grubbemøllestræde hen til den nye store, i 1872 opførte Fattiggård, der danner et Bygningskompleks, som indeholder foruden Boliger for Fattiginpektoren og Dekonomen en Arbejdsanstalt og Forsørgelsesanstalt, samt desuden et Kapel. I denne ene Ende af denne Bygning har nu Svendborg Sygehus fundet en passende Plads. Varme Bade og Styrtebade kunne faas her; de første maa bestilles nogle Timer forud.

I Bagergade tæt ved Grubbemøllestræde findes ogsaa Bajerst-Bryggeriet „Concordia“.

Lidt længere henne i Bagergade findes det ved forskellige Bidrag opførte nye Kyst „Børnehj“.

Fortætter man sin Vandring gennem Bagergade, hvor den munder ud i Møllergade, kommer man ved at gaa nogle faa Skridt op ad Fruestræde til den smukke nye Borger-

skolebygning. Den rummelige Bygning har tre Etager og Kjælder. Den øverste Etage indbefatter Overlærerens Bolig, Lærerværelse og Portnerbolig. De to andre Etager indbefatte de forskjellige Klasseværelser, som ere samlede i to fra hinanden adstilte Dele, Drengeskolen til Venstre og Pigeskolen til Højre. Begge Afdelinger have hver sin Gaard. Bag ved Skolen ligger der et Gymnastikhus og foran samme en lille Plaine, affondret fra Gaden ved et Gitter. Borgereskolen er baade høj og højtliggende. Set fra Omegnen rager den op over de fleste andre Huse i Byen.

Lige overfor Bagergade sænker Hulgade sig fra Toppen af Møllergade ned i Dybet. Det er en ret karakteristisk Gade, der vel er værd at lægge Mærke til, og den har ganske det Præg, som H. C. Andersen giver den i „Kun en Spillemand“. Men ogsaa Gaarde og Haver i Møllergade ned mod Stranden have et sælsomt Udseende og falde overordentlig stejlt af. Fra Bagbygninger og Haver har man her som oftest glimrende Udsigter over Sundet.

Gaar man fra Toppen af Møllergade ned ad, kommer man ad „Tulebrinke“ ned til Møllerdammen med sine Svaner. Den danner med sin Udsigt ud over Dronningema'en en yndig, lille, idyllisk Plet inde i selve Byen. Møllerdammen faar sit Tilløb fra „Springsbæk“, der gennemløber den større Del af Byen. Midt i Møllerdammen er der i en Stengruppe anbragt et smukt Springvand, som faar sit Vand fra Vandværket.

Møllergade fører, som tidligere meldt, ud af Byen. Som en Fortsættelse af den bøjer Døftilsgade om til Højre. I denne findes Axtensens Jærnstøberi, det andet i Byen.

Bed Møllergades anden Ende fører Brogade ned til Havnen. Den overstyres af Jærnbanen og har paa sin Midte en lille Udvidelse, „Gaasetorvet“, opkaldt efter den fornævnte Magister Gaas. Paa Havnepladsen findes et meget smukt Springvand med en Figur, der er en fuldstændig Efterligning af den nok som bekendt i Kongens Have i Skjebenhavn.

I den yderste Bygning ved Havnen ligger Svendborg Dampmølle. Denne, der tilhører et Konsortium, har saaledes en for sit Behov ganske fortrinlig Beliggenhed.

Selve Havnekajen er ved de nyeste, meget omfattende Arbejder bleven omdannet og reguleret, samtidig med at Havnen er bleven opmudret og gjort lige dyb overalt, saa at Skibe, som kunne løbe ind i Havnen, kunne lægge til paa ethvert Sted ved Havnebolværket. I Stedet for den gamle, af Træ byggede Dampstibsbro, der paa en temmelig smal Nende nær luffede for Havnen, er der nu opført en noget kortere, men meget bredere Skibsbro, dannet af Træværk og Udfyldning af Sand og Grus. Paa denne Bro staar nu det smukke, nye, ligesledes af Havnen opførte Varehus til Modtagelse af det med Dampstibene expederede Gods.

Langs med Havnekajen, der til Dels er dannet ved Udfyldning, gaaer Jærens Mole. Imellem denne og Stationsbygningen ligger en stor, Byen tilhørende Plads, der er bestemt til Afholdelsen af Kreaturmarkeder. I et Hjørne af denne Plads ligger den nye, smukke og hensigtsmæssig indrettede Vejerbod med særdeles tidsvarende Indretninger til Modtagelse af forskellige Slags Kreaturer. Forbi denne, der har et stort Wejapparat til læssede Jærnbancovogne, gaa Jærnbancspor, som fortsættes videre langs Havnekajen og ud paa Skibsbroen. De storartede Udfyldningsarbejder, der have været foretagne her i Forbindelse med Opmudrings- og Bolværksarbejderne, har skaffet Svendborg en udmærket og til det stadig stigende Behov bekvem Havn, og det har allerede vist sig, at de store Betøftninger herved med Lethed ville kunne dækkes af de Aar for Aar tiltagende Havneindtægter.

Havnen lukkes mod Øst af Frederiksbøen. Denne, der udgjør omtrent 3 Tdr. Land, er dannet ved Udfyldning og har et Par Bedinger, en Skibshyggerplads, et Saltraffianaderi osv. Her findes en lille Badeanstalt, hvortil man færges over fra Skibsbroen; Vandet er særdeles godt. For Botanikere er her en hel Del Salturter og Strandplanter.

Skattergade fører jævnsides med Brogade ned til Færgestedet til Thorsøng. En Dampfærge gaar idelig frem og

tilbage her, saaledes at den hver halve Time gaar fra Svendborg og hver hele fra Vindeby. Overfarten sker paa fem Minutter.

Tæt ved Færgetædet ligger med Udsigt over Stranden, paa en bekvem Plads, Svendborg Navigations-skole, der er en ret anseelig Bygning med tilstrækkelige Undervisnings-lokaler for de mange Sø-mænd, som søge til den velrenommerede Skole for at uddannes.

Skraas over for Navigations-skolen ligger Svendborg Gasværk, der er anlagt 1856, og som sidste Aar paa Grund af det stigende Behov er bleven meget udvidet.

Endnu skal det bemærkes, at der tæt ved Færgetædet ligger en Badeanstalt. Vandet er her som andet Steds særdeles godt, da der er livlig Strøm. Den tredje offentlige Badeanstalt findes ved den modsatte Ende af Havnen ved Troensegaard's Skibsværft paa Vejen til „Christiansminde“.

Blandt de mange temmelig gamle Gaarde, der findes i Byen, turde det endnu være rigtigt at nævne den paa Hjørnet af Røller- og Gjervitsgade liggende, Kjøbmand P. Ribers Enke tilhørende Gaard. Den skal efter Sagnet være opført af Tømmer og Sten, som blev røvet fra det ødelagte Drifts Slot, og udmærker sig fremfor andre Bindingsværks Bygninger ved sit temmelig kolossale Tømmer. Da Reformationen i Aaret 1536 indførtes, skal den have været benyttet som et katholsk Kapel, hvor da vist nok ikke faa Tilhængere af den katholske Kirke forsamlede sig til Guds-tjeneste. Som et Bevis herfor vises der i Boutikken endnu en Del Træstrater i den Egetræs Panelisering, der minde om en Kirke. Endelig findes der i en over en Dør anbragt Egetræs Hylde et stort Hæk, som skal være hugget med en Sabel af en Svensker i Aaret 1658.

Hermed ere vistnok omtrent alle Byens Mærkværdigheder og offentlige Bygninger gennemgaaede. Maaſke kunde der endnu blandt de sidste nævnes Epidemihospitalet, fælles for Amt og By, beliggende tæt ved Lundevejen.

Endnu staar tilbage at nævne Byens vigtigste Gæstgiversteder. Først er der Wandalls Hotel, som allerede

tidligere er nævnt, og som er det bedste, største og gentileste af Byens Hoteller. Som Gæstgivergaarde af anden Rang maa nævnes Mad. Petersens „Hotel Svendborg“ ved Stranden, i den yderste Ende af Brogade, Rasmussens (tidligere Blougs) Hotel i Rottesundet og Værthelsens Gæstgivergaard paa Torvet ved Siden af Sparekassen. Foruden disse har Byen en Del mindre Herberger og mange Beværningssteder.

Post- og Telegrafkontoirerne ere paa Jærnbane-stationen; paa Postkontoi-ret henvender man sig ogsaa for at faa Befordringer; Politikontoi-ret er paa Raadhuset og aabent fra 9—7. Apotheket er i Møllergade paa Tulebrinke. Byen har et Theater, som findes i Fruestræde, tæt op til Frue Kirkegaard.

Foruden den bekvemme Forbindelse med Odense og Mellemstationer fire Gange daglig (tre om Vinteren) ved Jærnbane, gaar der hver Aften Kl. 12 Diligence over Svindinge til Nyborg, og hver Eftermiddag Kl. 2 $\frac{1}{4}$ Diligence til Faaborg og Alsens. Luftet Vogn afgaar dernæst til Nyborg over Hesselager Kl. 11 $\frac{1}{2}$ hver Formiddag, og en lignende Befordring afgaar til Troense Kl. 2 $\frac{1}{2}$ hver Eftermiddag. Endelig er der Dampstibsforbindelserne. „Rolf“ og flere andre Dampstibe afgaa hver Dag til og fra Rudkjøbing og Marstal; med Korsør (og Lohals) er der ligeledes daglig Dampstibsforbindelse; to Gange om Ugen afgaa Dampstibe vester paa til Faaborg, Alsens og Rolding, andre to Gange om Ugen øster paa til Lohals, Masnedsfund, Stubbeljøbing og Kjøbenhavn. Dernæst er der tre Gange ugentlig Dampstibsforbindelse med Flensborg, og en Gang ugentlig med Lübeck.

Blandt Byens talrige Foreninger, som kunne antages at faa nogen Interesse for den Rejsende, maa nævnes Læseforeningen, der har sit Forsamlingslokale paa Wandalls Hotel, Borgerforeningen, hvis Forsamlingslokale er i Fruestræde, og som har en smuk lille Have med Reglbane, og endelig Sangforeningen, som har sit Sæde i Rasmussens Hotel i Rottesundet.

Svendborgs Omegn

regnes med Rette for en af de skjønneste i Danmark, og det er vel værd at foretage en Reise hertil for at bese den. Allerede inde i Byen er der mangfoldige Steder, hvorfra man har yndige smaa Udsigter; vi have af disse tidligere nævnt Baneperronen og Havnen. Men en mindre Tour udenfor Byen bringer dem ganske anderledes frem. Egnen omkring Svendborg har ikke den store og ophøjede Karakter, som Udsigterne i Sjælland som oftest have; den indpræger sig ikke i Hukommelsen ved sine store markerede Træk, men til Gjenjæld har den noget uendelig Blødt og Blidt ved sig, og den er skøn alle Vegne. Næsten paa ethvert Sted man gaar uden for Byen har man dels denne, dels Sundet og det fjærnere Hav for Øje, og den tætsluttede Ramme af større og mindre Øer, der alle Steder lukke for det blanke Vand, giver dette en forunderlig Vighed med en Indsø. Terrainforholdene ere overordentlig gunstige for at nyde Udsigter, idet man ved at begive sig uden for Byen til alle Sider vandrer op ad Udflugter og Spadseretoure i Byens nærmeste Omegn, som med Letthed kunne udsøres paa en eneste Dag, ere lettede ved de bekvemme og gode Stier, som Forstjønnesskomiteen med Amtmand, Grev Brockenhuus-Schack i Spidsen, med stor Ihærdighed har arbejdet paa at faa anlagt om Svendborg, og som fører til de mest besøgte Spadseresteder. I alt er der anlagt omtrent $\frac{3}{4}$ Mil Spadsereveje med omtrent 4000 Trær. Endnu maa det bemærkes, at den Rejsende, som er kommen til Byen fra Landsiden, paa ingen Maade maa forsømme at foretage en Udflugt med et af Dampskibene øster og vester paa igjennem Svendborg Sund, da en saadan Tour frembyder overordentlig Interesse og stadig veglende Panoramaer.

Mindre Udsigter

i Byens nærmeste Omegn kunne foretages ved at man følger en eller anden af de fra Byens Gader udløbende Spadsereveje. Man kan saaledes ad Gjerritzgade begive sig ad dennes Fortsættelse, den saakaldte Lundevej, der fører i sydvestlig Retning langs med Stranden. Jærnbanen, der løber parallelt med denne Vej, og for hvilken der er anlagt en meget høj Dæmning, har nærmest ved Byen borttaget noget af Udsigten fra den, men Udsigten over Sundet og Thorseng kommer igjen, naar man kommer lidt længere ud. Spadsereftien er ført med Vejen indtil hvor en Markvej gaaer ind til Skoven „Høje Bøge“. Denne nydelige lille Skov, som nu er kjøbt af Byen, maa man ikke glemme at gennemstrefje i alle Retninger. Til de smukkeste Dele af den hører den langstrakte ud mod Stranden aabne Dal, hvoraf en Del optages af en nu tilgroet Mose, medens Resten benyttes af de talrige Besøgende, som om Søndagen strømme der ud, som Lege- og Tumlleplads. Om Søndagen plejer der Sommeren igjennem af denne Grund at opholde sig en Vært der ude. Fra de stejle Bakker, som begrænse den nævnte Dal paa begge Sider, er der smukke smaa Udsigter mellem Træerne, ligesom nydelige Prospekter af Byen, Sundet og Omegnen, ligge for En langs med det Hegn, som begrænser Skoven ind imod Byen. I Skovens modsatte Ende fører Vejen ud til en med Lundevejen og umiddelbart med Vestergade i Forbindelse staaende Vej, ved hvilken, tæt ved Skoven, Brunns Gartneri findes, ligesom der her ude i de senere Aar er bleven bebygget en Del.

Fortsætter man sin Vandring ud ad Lundevejen, kommer man til den over Jærnbanen førende Bro, fra hvilken en Vej fører ned til den umiddelbart ved Stranden liggende St. Førgensgaards Kirke med tilhørende Hospital (eller Kloster) og Præstegaard. Den gamle Kirke med sine røde Mursten, med sit Taarn med Trappegavl, Blindinger og

Munkesten paa Taget, tager sig smukt ud baade fra Sø- og Landsiden. Bag ved Kirken er der paa en lille Høj i Klosterhaven umiddelbart ved Stranden en Bænk, hvor man ikke maa forsumme at hvile et Øjeblik for at betragte Sundet og Thorsøng her fra. Læt op til St. Jørgensgaard ligge „Strandhusene“ og nær ved disse den lille, maleriske Skov „Christinedal“, hvor Grev Brockenhuus Schack har ladet anlægge Fiske damme til Udklækning af Orreder og Foreller.

Gaar man tilbage til Viadukten, fører den fra St. Jørgensgaard løbende Vej et Stykke uden om „Hoje Bøge“, og forbi en anden, noget mindre, Byen ligeledes tilhørende Skov. Det er den i Foregaaende nævnte „Frucerskov“, hvor fra Byen modtager sit Vand. Denne Vej fører derefter til den yderste Udfant af Byen, hvor den støder sammen med Vestergades Fortsættelse, den saakaldte „Række“, forbi hvilken Landevejen gaar til Faaborg.

Fra den Korsvej, hvor disse Veje støde sammen, gaar Vejen op over den Bakke i Byens umiddelbare Nærhed, som maaste nok yder den smukkeste og rigeste Udsigt over Byen og Sundet, nemlig „Dvines Høj“. Over denne Banke er lagt en Spadserevej, og Banke ere anbragte paa de forskjellige Steder, hvor der navnlig under Opstigningen er Anledning til at hvile. Ved Bakkens Fod udbreder Byen sig for Ens Blik, og ud over den ser man Frederikssøen, Svendborg Sund, Thorsøng med sit højeste Punkt, Bregninge Kirke, Langeland og Vro i det Fjerne. Bag ved „Dvines Høj“ findes i noget større Afstand fra Byen et Par Stove, de saakaldte Græs-holmstove, som tilhøre Hvidkilde.

Fra „Dvines Høj“ sænker Terrainet sig ned mod Dronningma'en, i hvis Fordybning ogsaa Mølle dammen ligger. Dronningma'en er i forskjellige Retninger gennemkrydset af Stier. Den egentlige Vej fører fra Bagergade forbi Fattigaarden og Grubemøllen, der ligger meget karakteristisk, hen til Enden af Møllergade.

Naar man gaar fra Møllergade lige ud i Flugt med Gaden, fører Vejen op ad en meget stejl Bakke, den saakaldte Kongebakke. Selve Bakken er, som sagt, stejl og Opstignin-

gen lang og besværlig, ligesom Medfjørslen af den er alt Andet end let, men den yder prægtige Udsigter. Under Opstillingen har man til Venstre en Bejrmølle, til Højre, lidt længere henne, kommer Grev Brodenhuus-Schads prægtige, for faa Aar siden opførte Bolig „Orkils hus“, der yder en glimrende Udsigt over hele det omliggende Land, og som ligger i en smuk, paa nogle faa Aar fremstøbt Have.

Fortrætter man Bejen forbi Amtmandens Bolig, kommer man ganske tæt ved denne igjennem den lille Skov „Caroline-Amalielund“, et Navn, der er af noget nyere Dato, medens endnu enhver Svendborger kjender det gamle Navn „Rottefælden“. Det er en dejlig, lille Skov, navnlig er den Del af den søn, som ligger til Højre for Bejen, og Udgangen til den fra de forskjellige Sider har Forskjønnelseskomiteen ogsaa bidraget til at lette. Fra Bejen, vi befinde os paa, den saakaldte gamle Nyborgvej, fører en Kjørevej helt igjennem Skoven. Er man tørstig eller sulten, kan man trøstlig følge denne; den fører efter nogle Minuters Vandring forbi det idyllisk beliggende Skovfogedhus, der er forsynet med Keglbaner og omgivet med nærmere og fjærnere Borde og Bænke, hvorved man kan nyde, hvad man maatte behage at indtræve. I Skovfogedhuset er der nemlig en rigtig god lille Beværtning. Men har man styrket sit ydre Menneske, maa man ned over den igjennem Skoven løbende Bæk og op ad de høje Bakker mod Øst og Nord, og navnlig op paa den saakaldte Orkilsbakke, hvor lige i Skovens Udkant og vendt imod Byen, endnu en lille Stump Murlevning, det Sidste, der er tilbage af det gamle Orkils Slot, staaer. Bakken foran denne, der er Mark, har en prægtig Udsigt over Byen, som Slottet aldeles maa have behersket; Slottet maa sandsynligvis have været bygget over det Hul, som ligger lige bagved, og som nu er bevoget med Graner. Talrige Mursten findes spredte i Grunden; men en stor Del af Materialet fra Orkils Slot skal være anvendt til at bygge Herregaarden „Bjørnemose“ af, ligesom det ogsaa skal være derfra, at Tømmeret til Kjøbmand Ribers Gaard (s. o.) er hentet. Det er forøvrigt en Skam, at den ærbørdige Mur-

levning af Orfil ikke ved et Gitter eller paa anden Maade er beskyttet; i Marcus Løb er den anselige Murbloft efterhaanden foun den ind og vil snart kun være „en saga blott“, da mange Besøgende afhugge Stykker.

I Skoven lønner det sig nok at streife om, og man bør ikke lade sig stramme af Fortællingen om, at der er Hugorme; de findes der, som de findes i hele Eggen, men meget sjældent. I det Orfilsbakken modsatte Hjørne af Skoven, hvor Grevens Have støder op til denne, er der en Bakke, som ogsaa frembyder udmærket Udsigt, hvilken ogsaa kan nydes fra den foran Skoven liggende Møllebakke. Vejen igjennem Skoven fører forbi den malerisk beliggende „Øverste Mølle“ med Møllebæk og tilhørende Dam, bag hvilken en anden Vandmølle, „Nederste Mølle“, ligger, til Enden af Orfilsgade.

Uden at lade os opholde af de Smaaastove, som kunne findes ved en Vandring paa den anden Side af Caroline-Amalielund, ville vi gaa ned i denne Gade, der for øvrigt ender med „Nederste Mølle“ og fortsættes i den nye „Nyborg Landevej“, der drejer om Møllen og fører op ad Bakken. Hvor denne Vej drejer af fra Orfilsgade gaa Markveje til Siden, hvoraaf en fører til Hallingstov, medens en anden fører forbi det overmaade smukt beliggende Sted „Bellvue“, hvis Navn antyder den dejlige Udsigt man her har over Byen og Sundet og videre til Skovlyst. Endelig fører dels en Kjørevej, dels en langs Stranden anlagt Spadserevej til Svendborgernes vigtigste Lyststov, det kjære „Christiansminde“. Vejen gaar forbi Troensegaard's Skibsbggeri, hvor der foruden en Badeanstalt, som tidligere er nævnet, ogsaa findes et ved Damp drevet Savstjæreri.

Christiansminde hed oprindelig „Thermeriet“, men maatte ligesom „Rottefæl den“ ombytte sit Navn som en Kompliment til Christian den 8de, der som alt tidligere antydet, har gjort saa meget for Byen, den Gang han var Gouverneur i Fyen. Det tilskyndende græste Ord „Thermeriet“, synes at tyde paa Tilstedeværelse af varme Bade, men kjendes nu slet ikke mere blandt Almuen. Christiansminde er Svendborgernes vigtigste Sommerforlystelsesssted og blev for saa Nar siden af

Skovejerne skjænkter Byen, hvilket har været til stor Gavn for Skoven. Foruden ad de nævnte Veje kan man komme til Christiansminde ved at lade sig færge over fra Svendborg Skibsbro dertil. Sædvanligvis gaar den lille Dampbaad „Hroar“ frem og tilbage mellem Svendborg og Christiansminde.

Skoven er navnlig i sin forreste Del ikke stort Andet end en temmelig bred Allé, der ligger paa Straaningen af en stejl Bakke ned mod Stranden. Denne Beliggenhed gjør den imidlertid til en nydelig Skov og en Vandring gjennem den interessant. Midtvejs mellem Indgangen og Skovhuset findes en terrasseformig afgravet, for Træer blottet Bakke, „Prinsbroen“ (Prins Christian er en Gang steget i Vand her!) hvorfra der er en henrivende Udsigt. Skovhuset ligger omtrent midt i Skoven, omgivet af forskellige Bygninger, deriblandt Salonen „Sommerlyst“, en til Skovbatter indrettet Pavillon. Det nyopsførte Skovhus ligger frit ud imod Stranden og er omgivet af smukke Anlæg. Det er en nydelig i en Slags schweizerisk Stil opført Bygning med en Balkon ud mod Stranden, og den indeflutter foruden Bolig til Værten, kølige Beværtningsslokaler under nedem, og oven paa en smagfuldt dekoreret Sal til større Selskaber. Der er ogsaa til Behovsmæssighed for dem, som ville opholde sig her kortere eller længere Tid, Værelser at faa til Leje hos Værten. Betalingen for disse med fuld Kost er henimod 4 Kr. pr. Dag. Beværtningen er i alle Henseender proper og tidsvarende. Foran Skovhuset, der navnlig tager sig prægtig ud fra Sundet, er der en lang Træbro ud i Vandet, Anløbsstedet for Dampbaaden „Hroar“.

Fortsætter man Vandringen hen gjennem Skoven, kommer man forbi en malerisk beliggende Stampemølle til Skydepavillonen, en med en Veranda omgiven Bygning, hvis væsentligste Bestemmelse er at benyttes ved Skyttelaugets aarlige Skydning, 3die Pintsedag. Her breder Skoven sig betydelig; Krat, aabne Pletter, Naale- og Løvtræer afvegle med hinanden; dels fra Strandbredden, dels fra Vejen, dels endelig fra den øverste Bakkerand, hvor man overser

baade den lavere Skov og hele Omegnen, er der glimrende Udsigter, som man kan have Nydelsen af uden synderlig Ulejlighed. Til sidst gaar Christiansminde over i den langt større saakaldte „Gamle Hestehave“. Denne Skov, hvortil Indgangen er den gennem Christiansminde langs Stranden førende Vej, er betegnet ved en Pørt, er omtrent 112 Tdr. Land stor, og strækker sig fra Christiansminde langs Stranden ned mod Bjørnemose med en temmelig betydelig Brede. Denne Skov er nu gaaet over i en Privatmands, Grosferer Webers Hænder, og hans af en udmærket Smag ledede, og med sjælden Ihærdighed gennemførte Forstjønninger, have allerede paa nogle Aar forvandlet den til en fuldstændig Park, saa at den Besøgende med dobbelt Nydelse dvæler ved enhver Plet i den, idet Natur og Kunst paa en smut Maade række hinanden Haand. Men ikke blot Naturskønheder lokker den Besøgende til den; den frembyder endnu een Ting af betydelig Interesse, idet Ejeren her med Regjeringens Tilladelse har afdrevet en Deel af Fredskoven og anlagt ca. 21 Tdr. Land kunstmæssig Frugthave. Des værre tillader Pladsen her os ikke at stænke Skoven al den Omtale, den burde have; vi maa overlade til Besøgeren efter en kortere Vejledning at finde sig til Rette i den.

Skoven danner en skjævt Firkant, der strækker sig et Stykke langs med Stranden, men derefter trækker sig mere tilbage fra denne. Vejen fra Christiansminde fører langs med Stranden i ringe Afstand fra denne, forbi Gartner Jørgensens Bolig tæt ved Skovens Begyndelse, og videre ad Bjørnemose til. Tæt ved Gartnerboligen fører en Kjørebvej til Venstre ind gennem Skoven til Skovlyst. Disse to Veje ere de eneste, paa hvilke Kjørsel kan finde Sted, da de andre talrige, gennem Skoven anlagte Veje maa betragtes nærmest som Stier for Fodgængere.

Lige ved Indtrædelsen i Skoven fra Christiansminde har man et af dens smukkeste Partier for sig i de Fiske damme til Abklækning af Orreder, som findes paa begge Sider af Vejen. Der findes omtrent en halv Snees af disse. I en naturlig Kløft, som straaner ned ad mod Stranden, ere tre

af dem anlagte terrasseformigt over hinanden, medens andre findes ved Siden af, alle til Venstre for Vejen; Resten af Dammene ligge til Højre for samme paa Strandengen. Det naturlige Fald, som findes her, har gjort Dammene's Forsyning med Vand fra hvedandre forholdsvis let, og Eieren har vidst at benytte dette paa en baade praktisk og malerisk Maade. Sandsynligvis vil, naar denne Bog udkommer, en endnu større Vandmasse være tilvejebragt, og smukke Cascader med temmelig betydelig Vandmængde lede fra den ene Dam til den anden, ligesom rimeligvis en fuldstændig Kirsten Pilsst Idyl vil være tilvejebragt ved en Kildeplads paa det højeste Punkt i Klosten, bag ved Dammene. Men selv uden dette, ere disse Fjisedamme noget af det mest Maleriske, man kan tænke sig. En smuk Døsfæring findes foran den umiddelbart ved Vejen liggende Dam, smukke Stier og dito Hegn omkring Dammene, en udmærket Stentrappe op ad den noget bratte Skraaning, foruden Masser af magelige Vænte, indbyde til en grundig Undersøgelse af dette Sted, som, hvor lille det end er i Udstrækning, dog ingenlunde bør afpasses af Besøgeren, men helst nydes ordentlig. Er han saa heldig at træffe forholdsvis Ensomhed og nogenlunde heldigt Vejr til sin Udflugt, gjør han det vist nok heller ikke.

Er Touristen en Gang oven for Klosten, kan han benytte de Stier, som deraf føre ind i Skoven. Den højtliggende Skov bør gennemstrefjes i forskjellige Retninger; nogen Anvisning til at finde de smukke Prospekter vil det neppe være nødvendigt at give, da Stierne, og de paa mangfoldige Steder anbragte Vænte give den bedste Vejledning. Man vil aldrig kunne tage fejl: hvor der findes en Vænt, er der i Reglen ogsaa en smuk Udsigt. Naar man kommer ind i Skoven, vil det ikke vare længe, inden man finder nogle store rhydede Pletter, omgivne med Staaltraadshegn (for at afværge Harene) og Tjørnehække, hvorpaa der i regelmæssige Rader er anbragt Frugttræer. Paa de ældste af disse vil man se Ubletræer ofulcerede paa Vildlinger afveyle med Bæretæer, ofulcerede paa Stvæder. De sidstnævnte have kun en kort Barighed, højt en 25 Aar, medens de førstnævnte

vare længere og kunne give Udbytte, til de blive 70—80 Aar gamle. Det er derfor Meningen, at Pærerækken vil forsvinde omtrent samtidsigt med, at Æblerne opnaa deres kraftigste Udvikling, da Frugttræerne ellers vilde være meget for tæt plantede. Afvejlende med Æblerne findes desuden Buske med Ribs, Solbær osv. Andre Steder vil man finde, at hver anden Rad bestaar af Hindbær, som allerede har givet rigt Udbytte*), men som naturligvis ere bestemte til at falde, saa snart Æbletræernes Udvikling gjøre det nødvendigt. Paa andre Pletter vil man bemærke Planteftoler; Tusinder af unge Planter af alle mulige forskjellige Slags Frugttræer og Buske udvikle sig her, til de have naaet den for deres Omplantning nødvendige Størrelse og Alder, og ville med Tiden afgive en udmærket Forsyning ikke alene for Frugthaverne i Skoven, men ogsaa for talrige Haver trindt om i Landet, der nu maa søge deres unge Planter fra Udlandet og derved saa Planter, der ikke ere akklimatiserede, og som derfor ofte vanskeligt kunne trives. Frugttrædyrkingen drives overhovedet af Ejeren med stor Omsigt, efter alle de nyeste Erfaringer, og vil ventelig med Tiden ikke blot give et glimrende Udbytte for ham selv, men ogsaa bidrage til at udbrede Sansen for en fornuftigere Anvendelse af denne for de danske Kjøstprovincers naturlige Rigdomskilde. Man har anket over, at Bøgestoven skulde give Plads for en Frugthave; men det maa erindres, at Lilladelsen kun er givet for et begrænset Antal Tønder Land, og at selve Frugttrædyrkingen, saaledes som den drives her, kræver stærke Væbæltter af Højtov uden om Frugthaverne. Heller ikke kan man sige, at hvad der hid til er foretaget, har skæmmet Skoven; tvært imod, de aabne Pletter danne nydelige Partier i den grønne Bøgestov, og naar Frugttræerne en Gang ere opvojede vil de vel tage sig endnu bedre ud. Ved Plantagerne er der fra disse opsamlende store

*) Skjønt den her anlagte Frugthave hid til vist nok kun mest har voldt betydelige Bekostninger og ikke har kunnet give synderlige Indtægter, turde det dog fortjene at ansøres, at Hindbæravlens paa 2 Edr. Land, hvor Hindbærrene vare plantede mellem de unge Æbletræer, i Fjor gav et Udbytte af omtr. 1200 Rr.

Bunker Sten; de ere bestemte til at danne Huse med Rjædere til Opbevaring af Frugter; og paa de aabne Bænger ned mod Stranden er der anlagt dels Planteffoler, dels Pileplantager, bestemte til at afgive det fornødne Materiale til Emballage for de forventede Frugter.

Dog, vi maa videre; men forinden vi forlade denne Skov, skulle vi endnu omtale en Ting af Interesse. Det er dens Oltidslevninger. En Vandring gennem Skoven vil snart overbevise En om, at der findes en Mængde Kræmpehøje spredte i den; et ret mærkeligt Fund er desuden bleven gjort der. Naar man gaar ad den gennem Skoven til Skovlyst førende Vej, vil man omtrent midtvejs finde to med Bomme eller Led forsynede Tværveje; et ganske kort Stykke herfra til Venstre ligger den saakaldte „Gblestvesten“. Denne laa for saa Nar siden næsten under Jorden, da Ejeren blev opmærksom paa den og lod den udgrave og undersøge. Det er en af de i Skotland navnlig, under Navnet „offerstones“, og ligeledes i Sverrig bekjendte Sten, om hvis Brug og Anvendelse der dog synes at være nogen Tvivl, men som nærmest antages at have været anvendte ved de hedenske Dringer. Den nærværende bærer Spor af en Del Paavirkning af Ild og har paa sine Overflader en stor Mængde halvfugleformede Fordybninger. Den mægtige Sten ligger nu aldeles frit, og Ejeren, der har skænket den til Regjeringen, har omgivet den med en Jordvold og en Tjørnehæk, lige som han ogsaa alle Vegne fra har samlet en Mængde af de Slibesten, ved Hjælp af hvilke de Gamle forfærdigede deres ofte kunstige Redskaber, og lagt dem paa Jordvolden, som en passende Krans omfring den store Sten.

Vejen langs med Stranden frembyder nydelige Udsigter (den anlagte Udfigshøj bør ikke glemmes) over Sundet, Thorseng og lidt længere henne Thuro, hvis højtliggende Ryst ses i bethdelig Nærhed over det smalle Skaarup Sund, saa snart man kommer noget hen mod Udkanten af Hestehaven. I Forbigaaende skal det her blot bemærkes med Hensyn til den sidstnævnte D, at den smalleste Overfart over Sundet til den er omtrent, hvor Hestehaven ender, og at man sædvanlig

der kan blive færget over. Den, der er beboet hovedsageligst af Skibsrederne, Skippere og Fiskere, har tre Skibsbyggerier og smukke Prospekter over hele Egnen. Der er betydelig Skov paa Den.

For Enden af Grosferer Webers Ejendom ligger en mindre Skov, Hallingskov, der er vilde og interessant, men ikke nær saa vel holdt som den forrige. Her findes nogle nydelige Udsigter, navnlig ud over det mellemliggende England til Bjørnemose. Denne Gaard, hvormed vi paa denne Strætning skulle afflutte vor Vandring, ligger særdeles nydelig for at tage sig ud fra de forskjellige Sider, hvor den kan ses, og ikke mindst fra Søfiden. Den var tidligere en Hovedgaard, men det tilhørende Gods er for et halvt Hundrede Aar siden solgt.

Hermed ville vi altsaa afflutte vor Vandring; vor Tour, som begyndte ved den hydebilige Udkant af Byen har i en Due bevæget sig helt uden om denne og nu naaet sit Maal. Den har ikke bevæget sig i et meget bredt Bælte, men indeholder dog Alt, hvad der selv af en flink Fodgænger kan oversæres paa en Dags Tid. Byen er, som det vil ses, omgivet af en Krans af Smaastove og Bakker, men Egnens særegne Charakter og navnlig dens uendelige Rigdom paa smukke Prospekter, gjør, at man ikke saa ganske hurtig tør forlade hver enkelt Del. Der er imidlertid endnu et Parti blandt Svendborgs Omgivelser, hvortil Udflugterne vist nok kunne henregnes baade blandt de nærmere og de fjærnere, men som vi have foretrukket at behandle særskilt, fordi det ved Vand er adskilt fra Byen, og det er

Thorseng.

Denne for sin Naturskønhed og Frugtbarhed bekendte Ø, ligger S. for Fyn, hvorfra den adskilles ved Svendborg Sund, og udgjør lidt over en Kvadratmil med en Folkemængde af omtrent 4600 Indbyggere. Højtliggende, som den er, danner den et væsentlig Led i hele Svendborg-Egnen; i alle de Prospekter, Øjet opfatter fra Højdedragene uden om

Byen, er Thorsøng med, den bidrager meget til at give Sundet en Indsøs Charakter, og selv om man kommer saa langt bort eller saa dybt ned, at Sundet ikke mere ses, løfter Bregninge Kirfetaarn sig næsten altid frem i Baggrunden. Vi skulle nu foretage en lille Tour til de Punkter paa denne dejlige Ø, som høre til de seværdigste, hvilket giver en Vandring af højst et Par Mil, men skulle paa Forhaand bemærke, at Holstenfvogne til en Tour af omtrent den samme Udstrækning, som vi ville give vor, kunne faas for en forholdsvis ringe Betaling (5 Kr.) ved Henvendelse paa Postkontoret i Windeby.

Naar man fra Dampfærgeren stiger i Land paa Broen ved Windeby, har man for sig 3 Veje, en gaar til Højre, en lige ud og en til Venstre. Vi ville foretrække Middelvejen, men, forinden vi følge den, foretage en lille Afstikker hen ad den første. Den fører efter en forholdsvis kort Vandring hen til en meget smuk Skov, der ligger lige over for St. Jørgensgaard, den saakaldte Hørse Skov, hvori helt nede ved Stranden skal findes nogle ubetydelige Levninger af Hørse Slot, det ene af de tre Slotte, som i gamle Dage fandtes paa Thorsøng. Foruden dette skal Piil Slot have ligget paa Nordkysten. Selv om man end ikke skal finde Ruinen af det forstuvante, og Forfatteren vil ærlig tilstaa, at det ikke er lykkedes ham, er Skoven dog fuldkommen værd at ofre en Times Tid paa.

Den midterste af de tre fra Windeby ubløbende Veje fører til Bregninge. Temmelig nøgen og bar er denne Vej, og op ad gaar det i en bestandig Stigen til Bregninge Kirke, der ligger i en Afstand af omtrent en halv Mil fra Svendborg. Det er derfor en temmelig besværlig Vej for Fodgængere i hedt Vejr; men naar man undervejs ser sig tilbage, har man en Bod for sit Besvær i de stadig væglende, i Størrelse og Fylde tiltagende Prospetter af Jhns Kyst med Svendborg, som ligge bag ved En. Bregninge Kirke ligger paa en meget køsløs Banke, langs med hvis Fod Vejen gaar, og har et tarveligt, men noget særegent Udseende, idet navnlig Taarnet paa sin øverste Del er indrettet til en Slags

Altan med Rækværl uden om Man maa imidlertid vandre Kirken forbi, for lidt længere henne, i et af de første Huse i Bregninge By, hos Degnen, at faa en Fører eller Førerste med sig for at besøge Taarnet og Kirken. (I Forbigaaende bemærkes det, at Betalingen herfor er en frivillig Sag. For en enkelt Person vil vist nok i Almindelighed en Betaling af 50 Ore eller derover blive anset for temmelig ordentlig. Er der flere sammen, betale de enkelte naturligvis betydelig mindre.)

Det Første man gjør, naar man naar Kirken, er naturligvis at gaa op i Taarnet. Fra det øverste Rum i Taarnet og endnu mere fra den oven paa samme værende Altan, har man nu en Udsigt, der i Almindelighed anses for at være den skønneste og videste i Danmark. Forgrunden i Maleriet dannes til alle Sider af Thorsøng, der ligger dybt under En, og hvis Haver, Marker, Skove og Beje overses næsten som paa et Landkort. Mod Nord hæver Fjens Kyst sig amfiteatralisk i Vejret, og i den dybeste Del af denne overses Djet Svendborg By, foran hvilket Sundet bugter sig frem mellem Verne. Mod N. N. O. ligger mellem Bakker og Skove en bred Dal, igjennem hvilket det skarpsænde, ubevæbnede Øje bliver Sjælland vaer hinsides Storebælt. Mod Sydøst har man det sjældent afvejlende Syn af 4 Gange Land og 3 Gange Vand, idet man først overstuer det nærmeste Thorsøng, derefter den brede Lunkebugt, saa Thorsøngs sydvestlige Halvø Bommenæs, derefter Storebælt, Langeland, saa paa ny Storebælt og endelig i det Fjerne Lolland. Af Raskov kan man, dog neppe uden Riffert, se Kirketårnet. Mod Syd ses Grø med omliggende Smaasøer, og bag disse ligger Holsten, hvis Kyst dog kun viser sig som en Taage. Mod Vest ses Angelens Kyst og foran denne det smilende Als, som især om Morgenen frembyder et malerisk Landskab. Endelig fremstiller Lillebælt med sine Smaasøer sig i Nordvest. I Alt overser man fra Bregninge Taarn 8 Provindsfer, 20 mindre Øer og Holme, 5 Kjøbstæder, 2 Flækker, 65 Kirketårne, 20 Slotte og Herregaarde m. m. — eller over 100 □ Mile. I Taarnet forefindes en ikke meget god Riffert og de nødvendige Fremmedbøger, der her som andensteds ere

fyldte med mer eller mindre vittige Bemærkninger, som godt kunde spares.

Selve Kirken er ret interessant, da den er temmelig gammel og indeholder den Juellste Familiebegravelse. I det mod-Nord beliggende, senere tilbyggede Kapel, findes dels i Træ-, dels i Stenkister 14 Lig af den juellste Familie; 4 andre ligge i en underjordist Hvalving. En Mærkelighed har Kirken endnu, idet der i samme findes en ved sin Ælde mærkelig Ligsten fra 1376 over en Præst i Bregninge „Benedictus Jacobus“.

Saa vidt Udsigten fra Bregninge Taarn! Touristen vil, hvis han har nogenlunde Held med sig, navnlig med Senshyn til Vejrlig, Velysning osv., føle sig imponeret af den og medbringe et rigt Indtryk af Jødelandets Skjønhed derfra. Men Bregninge Kirke er ingenlunde det eneste Punkt, der frembyder vide og dejlige Udsigter, og Forfatteren heraf har næsten endogsaa følt sig mere tiltalt af andre Udsigter fra Bregninges Omegn end af Udsigten fra selve Taarnet. Navnlig tør Touristen ikke forsømme at besøge Bregninge Granstov. Et lille Stykke, førend man naar Bregninge Kirkebakke, drejer en Marksti op ad Bakken til Benstre og fører over en anden Mark i skaa Retning til Højre ind i Granstoven. Udsigten fra de Hegu, langs hvilke denne Sti gaar, er ubestribelig yndig, og det Samme er Tilfældet med mange andre Punkter navnlig i Udkanten af den interessante og maleriske Granstov, som man tillige med dens Omgivelsemaa undersøge saa grundig, som Omstændighederne tillade. Man har hørt vidtberejste Folk udtale sig med Begejstring om Udsigterne her, ja endog erklære, at de i Italiens smukkeste Egne ikke have fundet noget Yndigere.

Fra Granstoven gaa forskellige Veje og Stier ned ad mod Troense. Vejen derned igennem Skovpartier og Kornmarker med Troense og Sundet for Dje, er overordentlig støn; men vi ville give Afkald paa denne for at fortsætte Vejen forbi Bregninge og igennem Bregninge By og efter en Fjerdingvejs Vandring mod Syd høje om mod Sydost og drage gennem de udstrakte og smukke Skove, som ligge bag

ved Slottet (Nordstov og Slottets Dyrehave). Paa denne Vandring kunne vi omtrent $\frac{1}{4}$ Mil bag ved Slottet komme forbi den Plads, hvorpaa den ældgamle Borg Kjærstrup, af hvilket endnu tydelig Voldstedet og Gravene ses, har staaet. Til denne Borg knytter sig blandt Andet den bekjendte orkilske Biskop Jens Andersen Bøldenafs Navn, idet han efter at have opgivet sit Embede trak sig tilbage til Kjærstrup, hvor han senere paa Kjøberis overfaldtes af en holsk Udelmand, som skal have smurt ham over med Honning og udsat ham for Bierne, for at bringe ham til at løskjøre sig. Senere kom Slottet i Kristine Munks Besiddelse, og Christian den 4de lod det nedrive for deraf til sin Søn, Grev Baldemar Christian, at lade opføre det nuværende Baldemarslot. Vejen her er i det Hele interessant; ikke blot er der mange skønne Udfigter, men de herlige Skove med „gammelt Tømmer“, der allevegne findes imellem friske grønne Enge og frugtbare Marker, vidne om, at man nærmer sig et Herresæde. Bag ved Slottet, tæt ved Stranden, findes endnu en Mærkværdighed i et uhyre Egetræ. Endelig kommer man langs med Stranden til

„Baldemarslot“, en gammel, men meget stor og rummelig Bygning, der med sine Ladebygninger og Udhuse indeslutter en stor Gaard, og for øvrig ligger omgivet af smukke Haveanlæg, umiddelbart ved Stranden. Foruden hvad ovenfor om Slottet er bemærket, skal endnu blot anføres, at Grev Baldemar aldrig kom til at bo der, men at Slottet i den nærmest paafølgende Tid kom i en Privatmands Hænder, hvorefter senere Søhelten Niels Juul, der købte Thorseng for sine Prispenge, ogsaa erhvervede sig Slottet. Siden den Tid har det tillige med Den Thorseng været i Familiens Besiddelse. Slottet indeholder en Mængde Seværdigheder og Tilladelse til at bese det kan i Regelen opnaas. Navnlig indeholder det en Mængde Grindringer om Niels Juul, saaledes hans Seng, hans Kjøstue og hans Kikkert. Ligeledes indeholder Slottet en Mængde Portraiter i Begjæmsstørrelse af den Juulske Familie og af det danske Kongehus; blandt disse sidste fremhæves Karl von Manderns Portraiter af

Christian den 5te og hans Gemalinde. I Slottets østlige Fløj er der indrettet et stort og smukt Kapel. Haverne ere ogsaa værd at besøge.

Fra Slottet fører en Allee til det kun en halv Fjerdingvej derfra beliggende Troense, en Ladeplads med omtrent 1000 Indbyggere, mest Skibsredere, Skibsbyggere og Skippere. Byen ligger overordentlig dejlig ved en smilende Bugt med en herlig Udsigt over til Thuro og Fyn, og den gjør i det Hele et venligt og vindende Indtryk. Især dvæler Djet med Velbehag ved de mange smukke Frugthaver, der findes. Byen har 3 eller 4 Beværningssteder, af hvilke navnlig Damms og Troensegaard, der begge ligge ved Hovedgaden, kunne anbefales. Bag ved Troense ligger Stoven „Sophie Frederikke Lund“, hvori der findes et Par Dansesaloner, Thorsfingernes sædvanlige Forlystelsessted om Sommeren. I Troense findes Badehuse og Sommerlejligheder. Strax uden for Troense fortsættes Slottets Allee lige til Vindeby. Man kan imidlertid ogsaa gaa til Højre ned mod Stranden, efter at have forladt Troense, og kommer da ind i Skove, hvorigjennem man kan gaa næsten lige til Vindeby. Den skønneste Udsigt over Byen Troense og Bugten derved faas ved at stille sig paa den lige uden for Byen paa Vindebyvejen værende Bakke.

Hermed forlade vi Thorseng. Dens væsentligste, om end ikke alle dens Skønheder ere oversete, naar man har benyttet den Tour, vi have beskrevet, paa rette Maade. Resten bør maaske helst opfattes ved en Sejlads omkring en Del af Kysten.

De længere Udflugter.

Disse kunne naturligvis gaa i alle mulige Retninger, men man har dog ogsaa her som andet Steds bestemte Veje, som i Almindelighed følges, naar Taler er om at foretage

en Dystour. De smukkeste Toure, hvad Naturskønheder angaar, ere de, ved hvilken man følger Kysten til den ene eller den anden Side. Vi skulle forsøge at give en Beskrivelse af et Par saadanne for derved at faa Lejlighed til at nævne de interessanteste Punkter i Byens fjærnere Omegn.

Naar man drager ud ad Lundevejen, over Viaducten ved St. Sørgensgaard, og videre ad Vejen forbi den tidligere nævnte „Christinedal“, vil man befinde sig paa en noget sandet og besværlig, men hele Tiden langs Kysten løbende Vej, der er særdeles smuk, og som gaar Balle op og Balle ned igjennem Røgtved, tæt ved Christinedal, derpaa forbi de saakaldte Fiskophuse og hen forbi en yndig Stov „Tankefuld“, som strækker sig langs med Stranden. Ret ud for denne i Havet findes den ubeboede Ø Dholmen, der henhører under Bregninge Sogn paa Thorsøng, og som kun er mærkelig ved et Fund af Oldsager, som i Choleraaaret gjordes der, og som bestod af 4 Armbaand, Brudstykke af forskellige Smykker og ca. 450 Moner, hvilket antages at være gjemte der kort efter Aaret 1000 og have været Bytte, røvet i England. Foran „Tankefuld“ højner Landet sig betydeligt, og en Tour fra denne Stov op ad Bankerne til Skovsbo kan nok lønne sig for den, der søger smukke Udsigter.

Lidt vestlig for „Tankefuld“ ligger tæt ved Stranden paa et dejligt Punkt det yndige Sommerlyststed „Miramare“, hvor Kammerherre Sehestedt Juel til Ravnholdt opholder sig nogle Maaneder om Sommeren. Vejen gaar videre langs med Stranden til Herregaarden Lehnstov, men for ikke at forlænge Touren for meget, kunne vi vandre lige op fra Stranden, forinden vi naa Lehnstov, til Egense. Paa denne Vej findes et Stykke oppe, paa en Korsvej, den saakaldte „Suejlsbank“, der maaste er en gammel Kjømpenhøj.

Landsbyen Egense har en ret smuk og anseelig Kirke, der imidlertid kun udmærker sig ved den smukke og vide Udsigt, der haves fra den Balle, hvorpaa den ligger.

Fra Egense kan man mod Nordvest komme til Ollerup, en Landsby, der ligger ved en lille Sø, og igjennem hvilken Landevejen til Faaborg gaaer. Almuen fortæller, at den

Langstrakte Banke, som findes paa denne Vej i Ollerup By, skal have givet Byen Navn, idet en Tyde, som kom dertil, sagde: „Her kommer a oller op!“ men det er rimeligvis apokryphist. Vejen til Faaborg fortsættes videre til Bøjterskjærninge, hvor der er en Kro, 1½ Mil fra Svendborg.

Da der imidlertid ikke er synderlig her at se, vandre vi tilbage og gaac fra Egense By heller mod Nordost, hvorved vi komme hen til den yndige og temmelig store Hvidkilde Sø med sine 3 Holme. Syd for denne ligger en smuk Skov, som vi gjennevandre langs med Søen. Her fra har man et ganske dejligt Syn af Hovedgaardens „Hvidkilde“, som ligger paa den anden Side af Søen, og som, omgiven af sine Have, sine Fontainer og sine gamle Allcer, gjør et stolt Indtryk. Men selv om man kommer til Hvidkilde ad en anden Vej, bør man dog aldrig forsømme at se den over Søen; der tager den sig allerbedst ud.

Hvidkilde er Hovedsædet for Baroniet Lehn. Først et kongeligt Slot gif det under Christian det Første over i den Rønnovske Families Besiddelse og forblev i samme til 1563, da Familien uddøde. Derefter tilhørte den Familien Gjøe, til 1698, da ogsaa denne Familie døde. Efterat baade denne Gaard og tilhørende Lehnsskov for resterende Statter vare blevne indbragte af Statskassen, kom de ved Kjøb i Hænderne paa en rig Vinhandlers Søn, Johan Lehn, som blev adlet 1731. De store Godser, som denne Familie erhvervede sig dels her, dels paa Lolland, kom senere til at danne 3 Baronier, hvoraf den nuværende Udenrigsminister besidder 2, nemlig Baroniet Lehn (Hvidkilde, Nielstrup og Lehnsskov) og Baroniet Guldborgland. Efter at have bemærket, at man maa gjennemse de smukke Haveanlæg ved Hvidkilde, skulle vi blot antyde, at der ad Faaborgvejen er lidt over ½ Mil der fra til Svendborg, og at Vejen fører forbi den smukt beliggende Landsby Sorup bag Sorup Sø, paa hvis Bund en stor Del Guld- og Sølvager skulle ligge, Kov, som Svenskerne i Aaret 1658 hjorte over den tilfrosne Sø, men som sank.

Vi ville imidlertid følge en imellem Hvidkilde og Sorup værende Vej, som fører om bag Hvidkilde til den til samme

hørende, gamle Gaard Nielstrup, hvis Marker strække sig over Bakker, fra hvilke man har vide Udsigter af stor Skjønhed. Her fra kan Vejen fortsættes forbi Dyrehaven, og man kommer til sidst ud paa Landevejen til Odense, efter at have passeret Jærnbanen, og naar endelig tæt ved Svendborg ind paa Faaborg Vejen.

Den her beskrevne Tour, der er omtrent 2 Mil lang, kan man naturligvis med større Lethed gjøre i en Vogn, som man saa maa lade holde paa forskjellige Steder, jaaledes navnlig ved Hvidkilde. Hele Vejen er overordentlig smuk.

Den anden længere Udflugt, som kan anbefales, bør helst foretages til Vogns, da den bliver noget længere end den forrige, og ikke kan gjøres kortere end 3 Mil. Ved denne kan man ogsaa følge Stranden, men til den modsatte Side, idet man følger Vejen gennem den tidligere nævnte „Gl. Fæstehave“ forbi Bjørnemosogaarden, over hvis Marker ujævne Veje føre i lidt større Afstand fra Stranden, men dog med stadig Udsigt til denne, indtil man nærmer sig den ved sin skønne Beliggenhed bekendte Stovmølle. Denne ligger ganske tæt ved Stranden i en Dalkløft, omgivet af svære Bakker og yndige Skove. Dette Punkt bør man ikke undlade at besøge saa grundigt, som Omstændighederne tillade. Udsigterne ere storartede til alle Sider, Stovene ere smukke og strække sig helt ned til Stranden. Ved at følge dem langs Stranden kommer man forbi de smaa Gaarde Mægaard og Juliegaard til Skaarupøre, en Lange, der strækker sig ud i Havet, og ved hvilken der ligger en Skipperby. Vi foretrakke imidlertid at fortsætte Vejen op ad de høje Bakker, hvor fra maaske den smukkeste Udsigt over Stovmøllepartiet faas, Nord paa til Skaarup, som ligger omtr. $\frac{2}{3}$ Mil derfra.

Dette er en ret livlig Landsby med et kongl. Skolelærerseminarium og en ret interessant Kirke. Seminariet er en Bygning, der gjør et temmelig alvorligt, mørkt Indtryk, og ligger omgivet af en smuk Have.

Fra Skaarup fører Vejen videre, hele Tiden gennem smilende Egne, til Øster-Nabø, hvorefter man midtvejs mellem Nabø og Vejstrup kommer ned i en dyb Kløft, som dannes

af Vejstrup Na, der tidligere skal have været et langt større Vandløb, og hvor Udsigterne paa ny blive mere storartede og skjønne. Navnlig danner Vejstrupgaard, der ligger paa en høj Bakke hinsides Naen, et særligt skjønt Parti, og man maa ikke forsjømme, hvis man kan, at følge Møllevejen, som gaar af til Venstre og tage et Stue af Gaaarden fra de Stier, som over Marken føre til Skaarup.

Omt. $\frac{1}{4}$ Mil bag ved Vejstrupgaard ligger igjen en, eller rettere to Herregaarde, Klingstrup meget smukt, ligesom Vejen der til igjennem Skovstrækningen er særdeles behagelig.

Efter at man er kommen over Kløften, gaar Vejen op ad til Vejstrup By og derfra fører en Sidevej ud til den ved Stranden beliggende, ny opførte Gaard Tiselholt, som ogsaa har dejlige Omgivelser. Hovedvejen, der er den gamle Landevej til Nyborg, fører videre igjennem Dure. Befolkningen i de sidstnævnte to Landsbyer er stærkt vaft i religiøs Henseende, og derom vidner særlig Frimenigheds Kirken mellem Dure og Vejstrup og Baptisternes Kapel i Dure.

Fra Dure kommer man igjennem Galbjerg videre til Hovedgaaarden Broholm, en smuk Gaard, der ligger paa 2 ved murede Broer forbundne Holme. Den toetages Hovedbygning, der er forsynet med tre slanke Taarne, er opført i det 17de Aarhundrede. Gaarden er omgivet med 100 Alen brede Grave. Efter at have været først i Ulfeldernes og senere i Mehlenernes Families Hænder, kom Broholm ved Oberstlieutenant Niels Sehesteds Giftermaal med Elisabeth Steel i den nuværende Families Besiddelse og blev 1750 gjort til Stamhus. Det tilhører nu Kammerherre Sehested, som har gjort sig fortjent af Godsset ved Anlægget af Havnepladsen Lundeborg, hvor han har grundet en Tribolig for Invalider, og ved at lade Broholms Hovedbygning smukt restaurere. I den seneste Tid har han paa ny vidst at knytte Interesse til Broholm ved den archæologiske Samling, han har anlagt der i en særligt dertil opført Bygning, og den af ham udgivne kostbare Beskrivelse over de meget betydelige Fund af Oldsager, som ere fundne i Broholms nærmeste Omegn.

For ikke at gjøre denne Tour uendelig, ville vi afbryde den her (et Par Mil fra Svendborg) og overlade Læseren enten at tage samme Vej hjem eller gaa mere ind ad Landet til, forbi Sortebroetruen og igjennem Tved.

Blandt de endnu længere Toure, som hyppig foretages fra Svendborg, skulle vi nævne Touren til Glorup. Denne gamle Gaard var den bekjendte Familie Valkendorffs Herresæde, og den berømteste af Familien, Christopher V. (V's Collegium), Thge Brahes Uden, har bygget baade Gaarden og den nærliggende Landsby Svindinges skjønnede Kirke, hvor han ligger begravet, og hvor der findes en mærkelig Mindetavle over ham. Den nuværende Hovedbygning er dog ikke Valkendorffs Værk, men bygget af Grev Adam Gottlieb Moltke til Bregentved, som 1762 kjøbte Glorup. Hvad der gjør Glorup til et høist mærkeligt Punkt, er det storartede Haveanlæg, som den sidstafødte Greve navnlig helligede sin Opmærksomhed, og hvorved han fandt en udmærket Støtte i Gartner Elzholtz, under hvis Ledelse Haveanlægget fremblomstredede i en Tid af otte Aar. Over et Areal af 75 Tønder Land strækker dette elegante og skjønnede Anlæg sig (den tilstødende Dyrehave er desuden 80 Tdr.) med sine Driuhuse med sjældne tropiske Planter, sine Vandløb og Fountainer, sine aabne Plainer, sine Alleer (en er 1200 Alen lang!) og sine maleriske Trægrupper. Fra den ene Del af Haven, hvor der blandt Andet findes et Tempel med den lænkebundne Andromeda, til den anden, fører mellem to høje Taarne en 72 Alen lang Vindebro over en Kløft, paa hvis Bund man rigtignok sabner Vandet, skjønt man ved Udsigten fra Vindebroen faar et ret godt Begreb om en mere vild Natur. Gaar man et Bøssjefud fra Glorup Have, har man for Dje den firfløjede smukke, i middelalderlig Stil opførte Herregaard Nygaard, der tager sig særdeles smukt ud. Fra Glorup kunde man passende lægge Vejen om til den i smuk nederlandsk Stil af Kantstøleren Johan Friis i Aaret 1538 opførte Hesselagergaard. Paa Marken tæt ved denne Gaard findes Danmarks største Kullestensblok, Damestenen kaldet, som er 83 Alen i Omfang og hæver sig 20 Fod over Jorden.

Et andet Punkt, som hyppig besøges, og som man kan komme nemt til, er Egestov. Herregaarden Egestov ligger nemlig tæt ved Banestationen Rværdrup. Hovedgaarden med sine Taarne og tallede Gavle er bygget 1554 af Marsten Frants Brodenhuus, som i Syvaarskrigen faldt foran Warbjerg. Som Minde fra Brodenhuserne vises endnu det Værelse, hvori Marstens Søn lod sin Datter Rigborg, der havde født en Søn udenfor Egtteskab, indespærre, og hvor hun sad fangen til Faderens Død. Nu ejes Gaarden af Kammerherre Baron P. F. Wille-Brahe. Den har en udmærket smuk Have, blandt hvis Mærkeligheder mærkes Labyrintherne. Tæt ved Gaarden er Egestovs Markedsplads.

Holstenshuus i Nærheden af Faaborg er det næste Maal for en længere Udflugt, og Vejen dertil, der gaar gennem Sydhjns bakkede stovrige Egne, er særdeles smuk. Gaarden hed tidligere Findstrup, men Navnet blev, da den 1707 kom i Familien Holstens Eje, omdannet til Holstenshuus. Den nuværende Besidder Geheimekonferentsraad Baron Holsten Carisius, lod Hovedbygningen ombygge i en særdeles smuk Stil. Ogsaa ved Holstenshuus er der storartede Haveanlæg; mod Syd findes et smukt Anlæg i fransk Stil, mod Nord findes Dyrehaven, og tæt op til denne det 348 Fod høje Rikkelsbjerg ogsaa kaldet „Konge højen“, fra hvis Lind Touristen nødvendig maa nyde den storartede Udsigt der omfatter Landet lige til Odense, hvis Kirkespir i klart Vejr kan ses.

Paa Vejen til Holstenshuus drejer i Besteraaby en Vej til Højr, som fører til Gaarden Brahetrolleborg. Den første Spire til dette Baroni er vist nok det 1172 anlagte rige Cistercienserkloster, kaldet Holmekloster. I det 13de Aarhundrede afbrændte det, men blev senere igjen opbygget og blev ved Reformationen inddraget. Det kom nu i Ranzhauerens Besiddelse og blev til et Stamhus Ranzhauholm; i sin Tid ejedes det af den bekjendte Kaj Lykke og blev med hans øvrige Godser konfiskeret. Fra Kronen kom det til Fru Birgitte Trolle, der tidligere havde været gift med en Brahe, og hun oprettede 1672 Baroniet Brahetrolleborg. Den nordre

Fløj af Hovedbygningen er endnu en Levning af det aamle, 1243 opførte Kloster. Brættrolleborgs Kirke, der er bleven restaureret i sin gamle ædle Stil og navnlig udmærker sig ved sit slanke Spir, staar ogsaa som Levning fra Munketiden. Det er en sjælden skøn Landsbykirke, og den har desuden Thorvaldsens prægtige Døbefont i Marmor, den knælende Engel med Muslingestallen, betasket af Grevinde Schimmelmann. Til Gaarden hører en smuk Have, og hele Egnen er overordentlig skøn med sine store Skove og prægtige Søer.

Arreskov, Hovedgaarden i Grevskabet Muckadell, ligger omtrent $\frac{1}{2}$ Mil fra Brættrolleborg.

Et sjældent smukt Punkt endnu, hvortil der mange Søndage om Sommeren er bekvem Lejlighed fra Svendborg, er Tranekjær Slot paa Langeland. Vejen der til udgjør omtrent 3 Mil, altsaa en Times Dampsejlad. Fra Udsikningsstedet har man maaste en Fjerdingvej at gaa til Tranekjær By (Kro), ved hvis nordlige Kant Slottet ligger paa en høj Bakke, med en Sø ved Foden og omgivet af Skove. Dette Slot har været en stærk befæstet Borg, der har udholdt mangen haard Belejring, og var oprindelig Kronens Ejendom. Efterat have været i de sønderjydske Hertugers Besiddelse, blev det 1358 indtaget af Valdemar Atterdag, som satte en kongelig Lensmand paa det. I Grevens Fejde blev Slottet taget af Nybækkere, trods Otto Krumpens Forsvar, men blev Aaret efter tilbageerobret af Peder Skram. Tranekjær ophørte at være en Fæstning i Aaret 1558, og Grevskabet Langeland oprettedes 1659, da Frederik Ahlefeldt ægtede en Datter af Grev Rantzau, der havde Slot og Vehn i Pant for en Sum, hvormed han havde forstrakt Kronen. Siden den Tid har det været i Ahlefeldternes Besiddelse. Slottet bestaar af 2 sammenstødende Fløje; hvor disse støde sammen, er et Taarn, fra hvilket man har en vid og dejlig Udsigt. Fra den omgivende smukke Have, der lige som Taarnet er aaben for Besøgende, har man mange Steder smukke Udsigter. Fra den saakaldte Ekkebølle har man en smuk Udsigt til Slottet selv over en lille med Krat bevoxet Dal.

Hermed slutte vi. Svendborgegnens Skjønhed er vel ikke udtømt med, hvad der i det Foregaaende er angivet; men for Touristen turde det her Foreliggende mulig være nok til at vejlede ham, under et kortere eller længere Ophold i Eggen, til en frugtbar og behagelig Anvendelse af sin Tid.

Wandalls Hotel

Gjerritsgade Nr. 7.

Ernst G. Brandts

Artekram, Vin & Delikatessehandel

Møllergade Nr. 276.

Sophus Frantzens
Sko- og Støvleetablissement,
30. Gjerritsgade 30.

H. Christiansens
Colonialvare, Vin- og Delikateslehandel,
Møllergade 242, Svendborg,

er til enhver Tid forsynet med alle til Forret-
ningen hørende Artikler i udsøgte Kvaliteter.

Lige ved Banegaarden.

F. F. Krull,

Lige ved Banegaarden.

Isenkramhandel,

Støbegodslager,

Udstyrsartikler,

Agerdyrkningsredskaber,

LOTTERIKOLLECTION,

Skolestræde og Møllergade.

H. C. Schmidt,

*Hjørnet af Gjerritsgade og Kattesundet
overfor St. Nicolai Kirke,*

Mode- & Manufakturhandel,

Stræhattefabrik,

Lager en gros & en detail af

Palme- og Panamahatte m. m.,

Hatteforme

samt øvrige Artikler for Modehandlerinder.

Hatte vaskes, formes og monteres.

Carlsen & Hansen,

Hjørnet af Kattesundet og Torvet,

anbefale

deres store Lager af

**Derivarer, Galanteri, Legetsøi,
Stentøi, Porcellain og Glasvarer**

til billige, men aldeles bestemte Priser.

J. M. Lange,

Filt- & Silkehattefabrik,

Lager af Straahatte

og

Lette Stofhatte.

Brogade 54.

Joh. Chr. Riisbrich

i Svendborg

anbefaler

i største Udvalg

Underekviperings-Sager,

Filt- og Uldhatte,

Panama- og Straahatte,

i alle Størrelser, m. m. m.

Joh. Chr. Riisbrich.

N. M. Hansen,

Photografisk Atelier,

Brogade Nr. 86,

aaben fra 10 Form. til 5 Efterm.

Charles Striegler,

cand. pharm.,

Svendborg nye Materialhandel.

Største Lager af

Vine, Spirituosa,

Tobak & Cigarer,

Urtekram & Delikateser,

Søber, Parfumer,

SVAMPE,

TAND- & NEGLEBØRSTER OSY.